

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Carl Vihing*
 Härad: *Uppvidinge m. fl.* Adress: *Furåkra, Kvåksnåla*
 Socken: *Ålgö m. fl.* Berättat av: *Densamme*
 Uppteckningsår: *1941.* Född år *1874* i *Ålgö m. fl.*

Älgen, - beskrivning på älgens levande, utse-
 ende och hur den jagas. s. 1-16.

Tjurskytte. s. 10-14.

Rådjuret är sällsynt, - beskrivning s. 17-20

Tekning. s. 21.

Skriv endast på denna sida!

Min tanke med dessa uppteckning-
ar är ej att i minsta mån giva
den smak av de Högglärdas forskning-
ar, vilka jag ej ens för ett ögonblick
underskattar; jag är, som känt en
olärd allmogegubbe av allmogefol-
ket, och vill härmed bidra i den
mån jag mäktar med Fädernas
och minna rön i bemälda hänsen-
de, "Våra skogars villebråd, dess fortplant-
ning och gamla jaktmetoder." Och! Att
vi allmogefolk i bemälda misska-
git oss i ett och annat, det är först,
som sist bäst att erkänna, men
må även det felaktiga för bidra
till att joken i rimam tid bli ut-
jämnade; så vi allmogefolk efter-
hand känna verkligheten närmare!

2.)
Älgen är våra skogars förnämsta
viltbräde. Den gamla Skogsjuren är
högre än våra största hästar, här-
till bidrager Älgens långa ben.
som äro försedda med stora, vitt
utspärrade klövar, därför kan älg-
en gott gå över sankta myrar, där
Tex. våra Viltkreatur skulle ojäls-
ligt bliva sittande i dyn. Älgens
hår är svartgrå. Honden av skjuren
älg användas vi till "Färdfäll." s.v.s.
som respilt då man åker släda.
men garvad lämnar den ett mycket
segt läder, som är upmärkt till
neldan. Älgens kött är gott till män-
niskoföda lika gott, som Viltkött.
Det har en bismak av Vilt, är kokat
mörkare till färgen än kokat Viltkött.

3.)

ACC. N:R. M. 7210:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

men mörk. Det behöves rätt mycket
tillsatts av fett p.ex. smör, men då blir
det upsmäkt gott. Lämpas riktigt
fyll köttbullar, stek m. smakämnen,
även ha vi rökt älgkött, och det
duger gott. — Elgar finns i alla
våra skogsstrakter, men helst i stora
skogar, som gränsa intill mossar
och kärr. På hästarna då havren
är mogen har Elgarna "kalas" hos
oss. De gå då i våra havreåkrar
och med sin stora "Mule" (översläpp)
repar av de bästa havreklassarna,
men äter ingen halv. När dam
äro mätta "Skäka dam sig i åkern
och trampas ner och förtör mycket
havre, så lauter: svära mustiga eder
på de ståtliga djuren, som den tiden

4)

ACC. N.R. M. 7210:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

onekligen gör stor skada. Viss-
ligen får Banden ersättning för
förstörd gräda, men inte, på det
förstär, där älgarna uppträda i
mängder, som i våra orter. Men
så får dom all plikta med livet
ibland, när dom i början av Ok-
tober bliva lovliga. Obs! Obs! Vet
att vi naga iakttagit att blott på
dagar förrän älgarna bliva lov-
liga, så försvinna dom som
genom ett trollslag från våra hav-
readlingar och in till skogsska-
gen. Det lyckas som Negen hadde
en viss insikt om, att han in-
te längre är trygg på havrefäl-
ten. Negen idisklar, men den box-
na älgens spilling präminnes i

ACC. N.R. M. 7210 : 1-21.

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Carl Viking,

Härad:

Uppvidinge, m. f.

Adress:

Furå, Kråksmåla.

Socken:

Alghult, m. f.

Berättat av:

Carl Viking, m. f.

Uppteckningsår:

1941.

Född år

1879 i Alghults socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen Berör våra skogars
villbräd, dess fortplantning, jämte
gammalida jaktmetoder.

Vol: 1.

Fidor: 1 — 20.

Obs! I denna Vol: tillika kort redagä-
relse för "Rädjurarna." Fidor: 18 — 20.

Skriv endast på denna sida!

5.)

ACC. N:R. M. 7210:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

storlek och utseende mycket om
spillningen från "Ett ärs gammalt
föb." - Fastän älgen kalasas sig på
havrefälten och hösten, så utgöres
hans föda mesta tiden av blad och
kvistar, även asp bark tycks han vara
glad åt och gnager assas om vin-
tren rätt mycket. Fast älgen i se-
gel är ett skryggt djur, så kan den
relade flögjuren vara djärva och
stridslysten, och vi ha exempel på
att oöfväpnade människor fått
gå opp i något träd för att undkän-
na relade flögjur. Han kan med
framfötterna utdela hårda, f. o. m.
dödande slag i synnerhet i sin
"Säds kamp." Om sommaren har
jag m. f. sett älgar beta tillsammans

med våra Nötkreatur och under snäri-
ka, kalla, vintrar t. ex. 1939-1940. Syn-
tes älgar framme vid Ladugårds-
husen, kanske i hopp om att finna
något att äta. Älgen, väl behand-
lad, brives gott i fångenskap. Jag
påminner om Skansen, där han
t. o. m. förfyllas sig, vilket är be-
lande bevis. Obs! Hans ass har fått
"12-taggig" älgfjur så stor att hans
höjd över bagarna var 193. centime-
ter och han vägde nära 400. kilo, men
ett sådant djur är givetvis ett prakt-
exemplar. Skjöts i byn Thorskult, kräns-
målsroken för l. av sedan. Obs! En-
dast älgfjuren har hornkrana, men
kan sakna denna prydnad. Första
året har den unga fjuren inga horn-

annern, men i början av andra året ut-
växa d. s. k. "Rosenstreckarna" (början till
älgkranan.) När älgbjuren fyllt 3 år
får då han sin första tagg i kranan
och så en tagg för varje år. Obs! En
t. ex. "12-taggig" älgbjur blir 15 åb. o. s. v. Obs!
Det låter underligt, men är full verk-
lighet att bjuren i slutet av okta-
ber - November fäller hornkranan
sånär, som på "Rosenstreckarna", så
växer ut ny kranan, och då en tagg
för varje år. Älgens parningstid
är tråkig i slutet av september.
Obs! Man kan då i skogarna få
se s. k. "Pärningsgrapar," små hål
i marken, som det tras bjuren upp-
trampat med bakbenen under
parningstiden. Älgkan tras ej para-

8.)

ACC. NR. M. 7210:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sig förrin han är 3. år. Första gången
 föder han blott en kälva, men när
 han blir äldre brukar han i se-
 gel föda "Twillingkalvar," som Max
 dia modern och följa henne sin
 dan klaras sig själva. Älgkan-
 tras gå dräktig 9 månader (40 veckor).
 Den stora hornkranan gagnar tjuren
 som försvarsvapen, mest mot
 rivaler, som vilja beräva honom
 (vi säga Brällapräjden.) Men vi
 gagna älgkrana b. a. i förstugan eller
 "Hallen" som klädkängare; den är på
 samma gång en vacker väggpyr-
 nad. En 12.-14. lagtig älgkrana brukar
 hos oss kosta 15.-20. kronor. —
 I min ungdom var ej tillåtet för all-
 magefolk att nåsin jaga älg eller

2.)
räddjur. Så var det och i fädernastid.
Sessa djur benämndes för "Hägrvilt".
Såm flinga skjutas enlast av "Se kungl.
och av chdelmän," men kratts detta,
så knäppste bänder och korpas sig
en älg då och då. Såm kolla enigt
tillsammans och med sina s. k. "Lad-
bärkor" skjuta som älg kalla vint-
rar "och kallade kättst och farvara-
de det i ihåliga ekar i skogen eller
och grav som mer det i stora snä-
drivor och hemtade hem därav
vid behav nattatid och kokte och
äta." Obs! Min far Isak Jansson och
Farbror Nils har antalat följande
histori, som rades vara sanning.
I Älgkultsrocken ligger en liten by som
2. bänder, byn heter "Flackemåla, där

(Obs! Innan jag går vidare får jag hänvisa till teckning nr 1. "Herr och fru älg betar havre på Lantbr.; Gustav Kalls sons mosse, hösten 1940. adr: Lindshult, Kråksmåla. Det var en granner tjur när vi bo, jag såg och såg till dem bliva mig varse, då lammade dem av ena skogen.) — Vi återgå till vår sägen från sid: 9. Bodde i början av 1800-talet en fattig torpare, som hade hustru och många små barn. Vintrarna blev stränga och famnen hungrade. Torparen visste att på den landens ägor där torpet var beläget var en stor mosse (= Gungfly) och därinfyll höll sig älgfjös. Torparen tänkte länge, "Skall jag eller skall jag inte," men nöden

dref honom till att laga "Lod-
bässan" och lade sig i försät och
skjöt älgen. Sen gick han till sin
husbände och berättade förhållan-
det mellan "4-ägan". Han sade, "Jag
vill inte syndaren döda, du får ge
mig en bit kött och så ska vi jät-
plas åt i natt att flänga och klyc-
ka älgen. Men, som du vet, så är
grannbänden grannse på både
dig och mig så vi måste akta oss
väl. Jag får hårda böter & du, som
saknar pengar för många dygns
vatten & bröd på fängelset." Men det
lyckades dem väl att Berga fjuren
och torparen saltade & stora kar
fulla med älgkött. Nu var det
slut på hungren i torpstugan.

12.)

ACC. NR. M. 7210:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Men hur det var så "Kommendes" grann-
bunden; och det visshades, att Län-
sman skulle hålla "Kursen" hos for-
sparen. Men forsparens spuga låghög
och neran backen på vägen, som
ledde dit upp var en väldig snädri-
va. I den grau forsparen på nat-
ten mer sina kättkar; men sam-
ma kväll som han det gjorde, så
tog han en stor bit älgkätt och
snög sig in i den avundsamme
bundens källare och hängde kät-
tet på "Fävelgällen". Ty där hade
inte ännu till natten tagit nyc-
keln ur låset. Sagen där på kam
Länsmän och den avundsamme
bunden till forsparen, men hur där
betade funna dam inget älgkätt.

13.)

ACC. N:R. M. 7210. 13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så sade torparen "Kumslaren" (Länsmannan)
kunde och undersöka hos min veder-
deloman; kanske där finnes nå-
got av det älgkött som traddes fin-
nas hos mig. För den mannen går
efter mitt älgskete! Panden flinade,
och sade "det må då vara känt!" Men
a, ve! I källaren fanns en präktig
älgstek, och nu var det man på det
klara med saken. Panden fick
stämning med dryga böfer, det kos-
tade honom ett "kört oxavärde".
När länsmannan kom, hem fann han
i sitt äkda "g. Älgklävas". Sen tor-
paren tog man in det där man släp-
pe honom. Min far berättade att
för väldigt långt tillbaka, så var det
en band i min födelseby brokshuset,

14.)

ACC. NR. M. 7210:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Älgkultsocken, som björskjulet en älg.
 Han fick bäka "2 $\frac{1}{2}$ Säckergill oke." Och
 vad, som menas med "säckergill"
 vet jag inte, men för sade på. —
 Man under en 15. års tid hava älgar-
 na hos oss varit lavaliga 3. och de 8.
 senast gångna åren i 6. dagar i
 början av oktober. Vi jaga då älg en-
 dast medelst "sivjakt". Man följer
 af flera jägare tidigt på morgonen
 till skogen där man i lyshet före jakt-
 tiden spårat älg. Då ringar man
 in plattan, och kastar ut sig vid alla
 gläntor. men man måste förvisa sig
 om att det till jaktplatsen leder fle-
 ra s. k. "Tussjär". Vi äro utspärade flera
 då finnas inga älgar inom ringen,
 det böra vi någa märka. Men, har man

15.)

ACC. N:R. M. 7210:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

älgen eller älgarna inom ringen, så
går 2. personen "trevkarlarna" in i ringen
och driver djuren utåt de postulerande
jägarna. Alla skola vara försedda med
sin "elgstudsnare" av laglig ka-
liber. Man ricktar kulan nära bagen
så att den om möjligt träffar hjärtet
ett annat sätt, men mera riskabelt
är att söka nå hjärnan och ryggmä-
rgen. Ibart sårad älg bör fortast möj-
ligast uppsparas med dresserad älg-
hund och aldrig lämnas åt sitt ö-
de. Ett annat jaktsätt, som gagnas
hos oss endast av "Händspersoner"
= (Herrskap) är att skjuta älg för "Hä-
ende hund." Hunden; därtill dressad,
närmar sig älgen framifrån och
skäller ilsket; då stannas älgen och

16.)

ACC. NR. M. 7210 : 16.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ser på hunden som då och då "gläp-
ser" ett tag. Härav ledet jägaren till
älgen, men man bör nalkas honom,
så ej vinden ligger älgen i Nosen, ty
han har starkt "Vädehorn". Så snart
älgen stupat, nalkas jägaren honom
bortifrån av avskat med sin jaktkniv
hålsårdrarna. Nalkas ej framifrån, älgen
kan i dödskampen ge dödande
slag med fötterna. Så snart älgen
är död böra inleverna strax lagas ut.
Är det en fjur böra ("Fettiklarna" (fjungs-
stenarna) strax bortskäras, annars får
köttet en obehaglig smak. Inlever
och blod bör väl nergävas, sen kan
man hemköra, flänga och stycka det
ret. - Detta äro våra erfarenheter om
älg och älgjakt.

18.)
Rådjur. Stor sälsmyta i våra orka.
 men tor de enligt hörsägues finnas
 flera mera råder ut. (Kanske i
 Skånes bokskogar?) Dessa djur fi-
 vas bäst i lövskog. Tröligen bör väl
 dessa djur räknas till hjortsläktet?
 "Rågacken" är knappast mer eller bäg
 och har smärta ben, samt en liten
 "3-taggig" hornkrona, vilken likasam
 på älgen bortfaller varje år. Na-
 man heter "Råget" och är mindre än
 boiken. Han plägar ärligen föda
 två ungar, som kallas "killingar" och
 som dia modern liksom våra lammer.
 Rådjurens päls är en kammarens
 rödleren om vintern gråbrun. Vi
 hava tyfverst få rådjur hos oss varken
 fäderna eller minna samtida kända

18.)

ACC. NR. M. 7210:18.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

närnervärt till dessa djurs lunnads-
förehållanden. Obs! Hävitt jag vet
så har under min lifstid hittills
endast skjutits 2. Råbjur i våra
orher. Set första var en get, som skjöts
för 6 år sen av f.d. Landbrukaren
Teklar Franckén, adi: Kroksbo, m.
Frösche. Set första var en Råbock,
som skjötas meddelaren. Jag var
då omkring 18. år gammal. Jag hade
en lång, men präktig mynnings-
laddare, som på grund av sin
längd fått bindummet "gärdsläse".
Jag rodde över Kroksjön en efter-
middag i augusti för att i vas-
sarna vid stunden smyga mig
till någon hund, men det lyckades
inte. På landsteg jag i "Bygget", en

stor slätter där de 8 bänderna i min
födelseby Krokshult hadde var sin
slätterskipt. Jag bar bössan i högra
handen och gick och spejade även ef-
ter unga fjäderpäglar. Kommen
till en plats som heter "Fälgyran"
spicker bortom en stor tubb upp en
grenig rådjurskudd, som en blirt
var bössan vid kinden. Päng och
Bobacken fick hela skattet i huvu-
det, så han blott drog ett par tag
på bakbenen. Då vart jag då Laggy-
tare, och jag blev hittilam blusen,
det där gick fortare än jag hant
länka på föjderna. Men jag tog upp
min fälekniut och skar av backens hals
ädror och lät den ligga, som lavade
jag 1/2 timma utankring mitt offer,

20)

ACC. N:R. M. 7210 : 20.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

men ingen människa syntes och då
knegade jag in min bock i en
hållada, som var nära. Där tog jag
in elvorna ur honom, och gämden
den sen under några lövkävar
i ladan. Så rodde jag åter över
sjön och gick hem. Men tyckte det
var underligt att jag inte hade hem
något djur, jag hade jagat så länge.
men för när talte jag om förhållan-
det. "Gör jätte dig hjälpe, nu får du
cellerna" (fängelset). Men hur det nu
var, så jättes Gud och jag åt på vak-
ten, så bocken kom hem styckad
och fin inrukt i rent linne. Ingen
fick en mys däran. Köttet var gott,
och jag kunde lika gärna äta bocken
som någon annan. —

ACC. N:R.

M 7210:21.

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Carl Viking

Härad:

Handbörds.

Adress:

Furåkra Kråksmåla.

Socken:

Kråksmåla.

Berättat av:

Carl Viking.

Uppteckningsår:

1947.

Född år

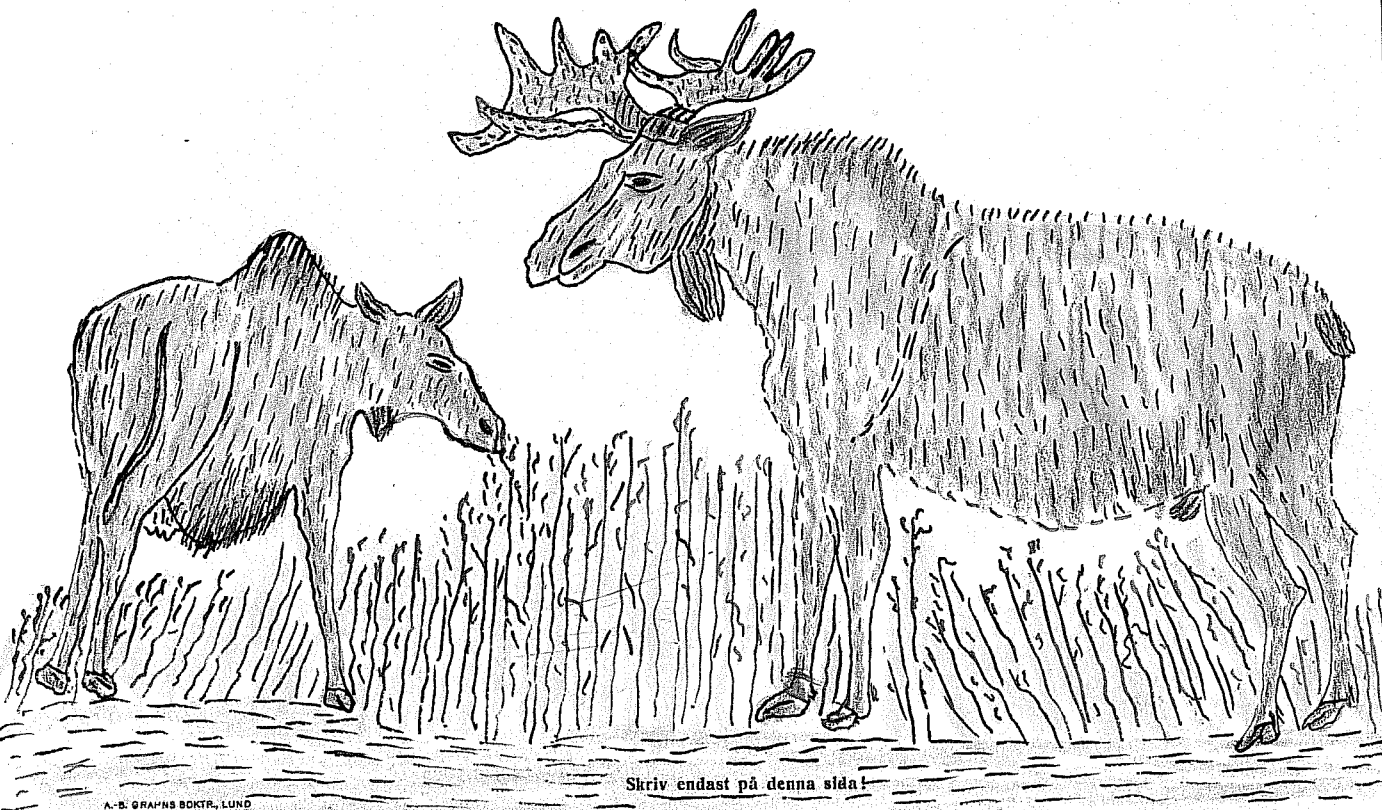
1874.

i

Blghullssocken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVN^o 1. "Blghjur och älgka." Minnesteckning.

Läs i uppteck: sid: 10.

Skriv endast på denna sida!